

גילוח בחוה"מ – עיון בפסקו של הנודב"י

הרב רוני ניסנוביץ'

ראשי פרקים

ו. הנודב"י – הבסיס ההלכתי להיתר הגילוח.	א. גילוח בחוה"מ במשנה ובגמרא.
ז. דחיית היתרו של הנודב"י ע"י פוסקי דור.	ב. שיטת ר"ת.
ח. טעמו הנסתר של הנודב"י.	ג. פסקו של הנודב"י.
ט. לסיכום.	ד. למי התירו במשנה.
י. ביחס לפרסום דברי הנודב"י בשו"ת.	ה. דחיית הפוסקים את היתרו של ר"ת.

א. גילוח בחוה"מ במשנה ובגמרא.

המשנה במו"ק י"ג: כותבת: "ואלו מגלחין במועד, הבא ממדינת הים, ומבית השביה, והיוצא מבית האסורין, והמנודה שהתירו לו חכמים וכו'".

הגמ' שם י"ד. שואלת: "ושאר כל אדם מאי טעמא אסורין?" ומתצת: "כדי שלא יכנסו לרגל כשהן מנוולין".

רש"י: "...אם היו מגלחין במועד – לא היו מגלחים לפני המועד, ונכנסין לרגל כשהן מנוולין".

כלומר: מעיקר הדין גילוח במועד היה מותר – אלא שגזרו חכמים, שמא יסמוך לגלח בחוה"מ, ויכנס ליו"ט ראשון כשהוא מנוול – חוץ מאותם המוזכרים במשנה שהתירו להם.

ב. שיטת ר"ת.

בהגהות אשר"י¹ – מביא את שיטת ר"ת: "יש שרוצים לומר: אדם שגילח ערב הרגל – מותר לגלח ברגל, דטעמא מאי אין מגלחין – משום שלא יכנס מנוול, וזה לא נכנס". **וכן מובא** בשלטי גיבורים² ובהגהות מימוניות³. שלושתם דחו שיטה זו ואסרו גילוח במועד אף למי שגילח קודם המועד⁴.

גם הטור הביא את שיטת ר"ת: "ורבינו תם פירש: כיון שזהו הטעם (כדי שלא יכנסו לרגל מנוולין), אם כן אם גילח קודם המועד – מותר לגלח במועד. וקשה מאד להתיר, וגם אינו נראה כן מתוך הגמרא... הלכך נראה שאין להתיר אלא לאותם שמפרש בהדיא (במשנה)".

וכך פסק השו"ע⁵: "אין מגלחין במועד, אפילו אם גילח קודם מועד". **ובגור"א** שם: "אפילו אם וכו' – ר"ל אע"ג דלא שייך טעמא כדי שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול מ"מ אסור".

ג. פסקו של הנודב"י

הנודב"י⁶ – מתיר גילוח בחוה"מ למי שגילח ערב המועד, וכותב: "ולכן נראה לפענ"ד שעכ"פ אם גילח בערב הרגל, שכבר יש לנו עמוד של ברזל לסמוך על רבינו תם וכו'".

בהיתרו של הנודב"י ישנם שני נושאים הדורשים בירור: (א) מהו הבסיס ההלכתי להיתר. (ב) כיצד ניתן לפסוק כר"ת כנגד כל הראשונים והפוסקים שאסרו גילוח בחוה"מ.

למעשה, המאמר נכתב לשואל – שסמך על פסקו של הנודב"י – אע"פ שהראשונים דחו את ר"ת, וכן השו"ע וכל הפוסקים לא פסקו כמותו – בטענה שהנודב"י עצמו מלמדנו שאין מחויבות למערכת ההלכתית, במקום שההגיון והסברה הישרה נוטה כמו פוסק יחיד. **וכראיה** לדבריו הביא מובאות מתוך דברי הנודב"י:

במהדו"ק ס"י י"ג כתב: "הנה נתתי לבי שגברא רבה אמר מילתא – אין מזיחין ולא מזניחין, וקל וחומר דבר זה שרבינו הגדול ר"ת אמרו – חייבין אנו למשכונא אדרב".

¹ מ"ק שם.

² על הר"ף שם, אות ד'.

³ הלכות יו"ט ז', י"ז.

⁴ ועיין גם בתשובות הרשב"א ח"ג סימן רע"ה, מובא בב"י תקל"א.

⁵ תקל"א, ב'.

⁶ מהדו"ק או"ח, סימן י"ג.

ושם בהמשך: "נראה לפענ"ד שעכ"פ אם גילח בערב הרגל, שכבר יש לנו עמוד של ברזל לסמוך על רבינו תם, ואף שחלקו עליו הפוסקים כולם".

במהדו"ת סימן צ"ט נשאל הנודב"י: "תמהני על השליט הגדול הזה, מי דחקו לכנוס בפרצה דחוקה לקיים דברי יחיד במקום שכל הפוסקים הראשונים והאחרונים אחד מהם לא נעדר לדחות פסק זה, ובפרטות בדור פרוץ שבימינו יש לחוש שפושעים יכשלו גם בכמה עניינים אחרים אם יראו שמתירין נגד השו"ע וכל האחרונים?".

ועונה הנודב"י: "הנה עיקר התמיה אין לה שחר, ולמה לא אצדיק הצדיק דמעיקרא, הוא ר"ת – במקום שאני רואה דבריו נכונים, וכי משוא פנים יש בדבר, אפילו אם היה באיסור תורה – האמת עד לעצמו, וקל וחומר באיסור דרבנן".

שם סימן ק"א: "...ואע"פ כן, לגוף הדין: אם לפי דעתי נכון – ג"כ לא אשא פנים, והאמת יורה דרכו, ונבוא לעמק הושפט". ובהמשך "ומה שפרסמתי היתר הגילוח בחוה"מ – הוא דבר שכבר הורה ראשון לראשונים: ר"ת... וכי בקשתי ממנו או מאחד משארי חכמי הדור להחזיק שום הוראה ממה שהוריתי והעליתי בספרי, אם הדברים נכונים – אין צריכין חיזוק".

במאמר זה נידונים שני עניינים:

1) האם נכון לומר שהנודב"י פסק כר"ת כנגד כל הפוסקים? לשם כך נביא את יסודות איסור גילוח בחוה"מ, היתרו של ר"ת, פסקו של הנודב"י והחולקים עליו.

2) האם פוסק יחידי יכול לפסוק כנגד השו"ע? גם בזה הדיון יתמקד רק בקשר להלכה זו של גילוח בחוה"מ.

ד. למי התירו במשנה:

על מנת לעיין בהיתרו של הנודב"י – נברר את יסודות ההיתר להתגלח – לאותם המוזכרים במשנה.

במשנה⁷ מצינו מי שהתירו לו לגלח בחוה"מ. והשאלה, מדוע מי שגילח בערב הרגל אינו מותר בגילוח במועד, שהרי לא התרשל ערב הרגל וגילח – וממילא לא שייך לקנוס אותו?

בגמ': "בעי ר' זירא: אבדה לו אבידה ערב הרגל (רש"י: "שלא היה לו פנאי לגלח קודם הרגל") – כיון דאניס מותר, או דלמא כיון דלא מוכחא מילתא – לא?" (רש"י: "דלא ידעי כולי עלמא דאנוס היה, אלא יאמרו הוא מכיון להשהות עד המועד").

מסקנת הגמרא, שהתירו לגלח בחוה"מ רק בתנאים הבאים: 1) מי שהיה לו אונס גמור מלגלח ערב הרגל. ולכן בגמרא "תניא, ר' יהודה אומר: הבא ממדינת הים לא יגלח, מפני שיצא שלא ברשות" (רש"י: "הואיל ולא יצא ברשות אחרים, אלא ברצון עצמו – לאו אנוס הוא"). 2) איגלאי מילתא לכו"ע שנאנס, כדי שידעו לחלק ולא יבוא להתיר, אבל לא איגלאי מילתא – לא התירו ואפילו היה אנוס, **לכן** בגמרא "אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: כל מי שאין לו אלא חלוק אחד – מותר לכבסו בחולו של מועד", כיון ש"איזורו מוכיח עליו". רש"י: "דמי שאין לו אלא חלוק אחד פושטו ומתעטף במקטרינו וחוגרו באיזורו, ועומד ומכבס החלוק, ומודיע לכל, שאין לו אלא חלוק אחד", ולא יבוא לכבס בחוה"מ.

וכך פסק בשו"ע⁸: "אפילו אם היה אנוס, ומפני כך לא גילח בערב מועד – אינו מגלח במועד"⁹.

ה. דחיית הפוסקים את היתרו של ר"ת.

בהגה"ה בשם או"ז¹⁰ מביא נימוקים לדחיית שיטת ר"ת, ובטור¹¹ מסכם דבריו:

1) **"יקשה מאוד להתיר"** – וב"ח שם מבאר: "כיון דכל ישראל נוהגין שלא לגלח במועד – היאך נתיר לאחד לבדו, דבר זה קשה מאוד להתיר, אפי' היה מותר מן הדין".

2) **"וגם אינו נראה כן מתוך הגמ"** – "דאי איתא דשרי הוה ליה לפרטו בהדי הנך דתנן: ואלו מגלחין" (במשנה שם).

⁷ מ"ק ר"ג:

⁸ סימן תקל"א, סעיף ג'.

⁹ עיין במ"ב שם, סק"ו. ובערוך-השלחן שם, סעיף ג'.

¹⁰ מ"ק ל"ב: מדפי הרא"ש.

¹¹ סימן תקל"א.

3) **"ועוד מי יודע אם גילח קודם המועד**, דכי האי גוונא קאמר בגמרא על הא דבעי: מי שאבדה לו אבידה בערב המועד, אם מותר לגלח במועד מפני שהיה אנוס... וקאמר: מי יודע שהיה אנוס".

ומסכם: "הלכך נראה שאין להתיר אלא לאותם שמפרש בהדיא (במשנה)".

4) טעם נוסף מובא בריטב"א¹² "לא פלוג" – שאפילו במקום שלא שייך לגזור – לא פלוג.

5) **שדי חמד**¹³: "סברת ר"ת הלזו לא מצאתי בשום פוסק שאמרה בשם ר"ת, חוץ מהטור, והרי התוספות שדרכם תמיד להביא דברי ר"ת, וכן כל פוסקי הלכות שדרכם להביא דברי ר"ת – לא הביאו דברי ר"ת אלו... והגה"מ פרק ז' מהלכות יום טוב כתבו סברת ר"ת בשם יש אומרים, וכתבו עלה בשם מוהר"ם מרוטאנבורג שטעות הוא בידם, ואילו היה ר"ת אמרה – לא היה הקדוש מוהר"ם מרוטאנבורג כותב על המאור עינינו ר"ת דטעות הוא בידו. גם הגהות אשר"י בשם או"י כתב סברה זו בשם יש אומרים ולא בשם ר"ת, לא נשאר מכל הפוסקים שהביאו בשם ר"ת רק הטור, וגם הוא כתב: ור"ת פירש, ולא: ר"ת פסק, שהיה מובן שפסק הלכה למעשה, רק שפירש, ואולי לא היה סומך על פירושו".

ו. הנודב"י – הבסיס ההלכתי להיתר הגילוח.

1. איסור מלאכה בחוה"מ.

ג' שיטות בחומרת איסור מלאכה בחוה"מ: א) הוי איסור דאורייתא; ב) הוי איסור דרבנן; ג) להלכה נפסק כרמב"ם¹⁴ וכרמב"ן¹⁵ שהטיל פשרה: כלומר, **מדאורייתא** אסורה כל מלאכה שאינה לצורך המועד, ואינה דבר האבד, **ומותרת** – כל מלאכה שהיא לצורך המועד, אע"פ שאינו דבר האבד. וכן מותרת כל שהוא דבר האבד – אע"פ שאינו צורך המועד. **וחכמים** אסרו מדבריהם קצת מלאכות – כדי שלא יהיו מתבטלין ויתעסקו בהן. ומ"מ עיקר חולו של מועד ודאי ד"ת הוא (כלומר בדבר שאינו אבד ואינו צורך המועד), ומסרו הכתוב לחכמים, והם הכריזו ואסרו דבריהם אפילו במה שהתורה התירה עליהם משום משמרת למשמרת¹⁶.

2. האם גילוח בחוה"מ הוי מלאכה.

הגמרא במו"ק י"ד. מקשה: "ושאר כל אדם מאי טעמא אסורין", כלומר - בגילוח בחוה"מ; משמע שמעיקר הדין מותר.

המאירי: "איסור גילוח וכבוס אינו מן הדין, שהרי שמחה היא לו". וכן מבואר בנמו"י שם.

לכאורה משמע, שמעיקר הדין גילוח בחוה"מ אינה "מלאכה", כיון דהוי צורך המועד, (ולכן הקשו בגמ': "ושאר כל אדם מאי טעמא אסורין"). ומ"מ נאסר מדרבנן גזירה שמא יכנס לרגל כשהוא מנוול (ולא אסרו לאותם המנויים במשנה).

3. שיטת הנודב"י בזה¹⁷.

"וגילוח יש בו איסור גם משום מלאכה – אף בלי טעם: שלא יכנס כשהוא מנוול. אלא שדבר זה ראוי היה להתיר משום כבוד הרגל, ואסרוהו משום שלא יכנס כשהוא מנוול. ועיין בתוס' מו"ק דף י"ד ע"א ד"ה 'ושאר כל אדם' ("אע"פ שהוא מלאכה היה לנו להתירה לצורך המועד")¹⁸.

התוס' מבאר: "אע"פ שהוא מלאכה – היה לנו להתירה לצורך המועד... מ"מ זה שהוא ליפוי ראוי להתיר לכבוד מועד".

הריטב"א שם: "אע"ג דגלוח מלאכה גמורה היא, מ"מ כיון שהוא תיקון הגוף ויפוי – שלא כצורך אוכל נפש דאמי. וכדתנן: עושה אשה תכשיטים במועד, ואין לה צורך המועד גדול מזהה". וכן הביא במ"ב¹⁸.

עפ"ז מחלק הנודב"י בין שני מצבים:

¹² מו"ק י"ז:

¹³ מערכת חול המועד – כרך ח'.

¹⁴ ה' יר"ט ז', א'; שו"ע או"ח תק"ל, ובמג"א שם.

¹⁵ נמו"י על מו"ק, א' מדפי הר"ף.

¹⁶ עיין גם בריטב"א ריש מו"ק, וסיכום הדברים בערוך השלחן או"ח תקל"ט.

¹⁷ וכן מבין בחת"ס או"ח תשובה קנ"ד ד"ה: 'ואעתיק'.

¹⁸ תקל"א, סק"ג.

במקום שלא גילח ערב הרגל – קנסוהו מלגלח במועד, כדי שלא יכנס מנוול לרגל. כלומר, לא חל היתר דכבוד המועד, וממילא נשאר בו איסור המלאכה המקורי. **אלא שמ"מ יסוד האיסור הוא שלא יכנס מנוול.**

במקום שגילח ערב הרגל – שאז לא קנסוהו שמא יכנס לרגל וכו' – מ"מ לא היתרו ג"כ משום צורך המועד, דשיערו חכמים שאין נחוץ כ"כ להתיר, וממילא נשאר בו איסור מלאכה בלבד. כלומר, אין בו קנס שלא יכנס מנוול, אבל אין בו גם ההיתר דכבוד הרגל, באופן זה יסוד האיסור הוא משום "מלאכה".

4. גילוח ע"י פועל עני.

עפ"ז, אם במקום שגילח ערב הרגל, יסוד האיסור הוא "מלאכה" – בזה אפשר להתיר גילוח בחוה"מ ע"י פועל עני שאין לו מה יאכל, כפי שפסק בשו"ע¹⁹: "כל מלאכה מותר לעשותה על ידי פועל שאין לו מה יאכל, כדי שישתכר וירויח". ואפילו מלאכה שאינה צורך המועד²⁰, משא"כ אם לא גילח ערב הרגל – בזה הוי קנסא, ואין מקום להתיר.

5. לסיכום: לפי זה, הנודב"י לשיטתו לא חלק על כל הפוסקים, וכפי שהסביר²¹: "אשר תמה על אשר ביארתי בספרי נודע ביהודה [מהדו"ק]... להחזיק פסקו דרבינו תם בגילוח בחוה"מ נגד כל הפוסקים... אבל באמת טעות הוא בידו דמעלתו, ואני לדעתי לא התרתי מה שאסרו הראשונים והאחרונים, רק מצאתי חילוק בדבר לפרש דברי ר"ת במקום שספו תמו כל התמיהות שתמהו עליו... והיו מפרשים דבריו שבכל ענין מתיר – לכך נחלקו עליו. נמצא שאין ביני ובין הפוסקים ראשונים מחלוקת בעצם הדין, רק מחלוקת בפירוש כוונתו של רבינו תם".

וכן בתשובה ק"א שם: "ח"ו אני לא התרתי מה שאסר מוה"ר"ם (מרוטנבורג), ולא מה שאסרו שום אחד מהפוסקים. אני התרתי דבר המותר לכל הפוסקים... אבל מודים הם שעל ידי פועל שאין לו מה יאכל – מותר, דכללא כיוולו כל הפוסקים, שכל המלאכות מותרים ע"י פועל עני, אין כאן מחלוקת בגוף הדין, רק בפירוש דברי ר"ת. וממה נפשך: אם כוונת ר"ת כן – מה טוב, ואם באמת התיר ר"ת לחלוטין, עכ"פ אני איני מתיר רק ע"י פועל עני, ואין אני סותר דברי שום אחד מהגדולים".

6. כיון שאין זה מן הנושא נזכיר בקיצור שעל מנת להתיר גילוח בחוה"מ – צריך להתגבר על עוד שני מכשולים: א. לכאורה המתגלח עצמו ומסייע, וכיון שהוא עצמו עני – לא הותר לו לסייע למלאכה? **ב.** מראית עין, לכאורה גם באונס הותר רק במקום שלא איגלאי מילתא לכל אונסו, אבל בשאר אונסין דלא מינכר לא התירו, ד"אין לנו לחלק בדבר, כדי שלא יבואו להתיר לכוון²². ובגילוח לא מינכר שגילח ערב הרגל.

7. לסיכום: האם הנודב"י פסק כנגד פוסקים ראשונים ואחרונים

א. היתר המכירה של הנודב"י – אינו יוצא לשיטתו כנגד פסקם של הראשונים, שלא פסקו כר"ת, אלא רק חולק עליהם בפירוש כוונתו של ר"ת. ולדעתו ר"ת התיר ע"י פועל עני, שבזה כו"ע יודו להיתר. **ב.** בפועל עני לא גזרו כלל שלא יכנסו לרגל כשהן מנוולין, דידוע הוא קודם הרגל שיזדמן לו פועל עני, שיסמוך על זה להשהות גילוחו עד המועד! **ג.** **החת"ס**²³ מדייק עוד בנודב"י: 1. בסימן י"ג התיר הנודב"י לגלח בחוה"מ, לסמוך אר"ת אם גילח ערב הרגל – רק בהוראת שעה, ודווקא "להחליטים בין השרים ולפני מלכים יתייצבו". **וכך** רואים גם בתשובה י"ג בנודב"י שכתב: "נשאלתי היום אם מותר לגלח ע"י משיחה בחוה"מ, ולפי שהיו מצטערין ביותר אלו הרגילים לגלח זקנם. **והנה אסרתי לחלוטין**, כיון שכל הפוסקים נחלקו על ר"ת. ובסוף התשובה הנ"ל כתב: "...**נראה לענ"ד להתיר**, ובפרט למי שהולך ובא אצל השרים ודוכסים ורגיל לספר בכל עת, שצער גדול הוא לו בגופו לגדל שער, וגם ללעג ולקלס בעיני השרים - שמוותר לאיש כזה לסמוך על היתר הנ"ל".

א"כ הנודב"י – מעיקר הדין אסר כיון שהפוסקים נחלקו על ר"ת, והתיר רק כהוראת שעה.

2. מה שכתב הנודב"י: "והנה נתתי לבי שגברא רבה אמר מלתא אין מזיחין ולא מזניחין, וקל וחומר דבר זה שרבינו הגדול ר"ת אמרו – חייבין אנו למשכונני אדרב" – משמע שבא רק לבאר שיטת ר"ת ולא לפסוק כמותו.

ז. דחיית היתרו של הנודב"י נדחה ע"י פוסקי דורו.

¹⁹ תקמ"ב, ב'.

²⁰ מ"ב שם, סק"ו.

²¹ מהדו"ת או"ח, תשובה צ"ט.

²² ריטב"א מו"ק י"ד.

²³ בשו"ת או"ח סי' קנ"ד.

א. **החת"ס שם** : "וחלקו עליו גאוני דורנו והגאון מו"ה צבי אבי"ד דק"ק בערלין ז"ל בסי' בנין אריאל במס' מ"ק²⁴ השיב תשובה ניצחת... כמו כן, אם יגלחו כולם ע"י עני – "א"כ בטלת איסור גילוח חו"מ מכל וכל, ומזה הטעם לבד יש לאסור, שלא תשתכח תקון חכמים בזה".

ב. **ובשדי חמד**²⁵ סיכם בשם החיד"א²⁶: וכבר חלקו על דבריו (של הנודב"י) רבני גאוני דורו, ואסרו בכל תוקף... לדינא ודאי אנו אין לנו אלא דברי הרבנים שרים רבים ונכבדים – האוסרים, וכדכתב הרב עיקרי הד"ט – דכבר מחו לה מאה עוכלי ובר מינה דהאי שמעתתא, והשליכו ארצה כל ראיותיו, והחליטו לאסור, והכי נקטינן. והרב יד דוד...²⁷ הביא סברתו ושקיל וטרי קצת, וכתב דבקונטרס מיוחד האריך להשיג... ושגם בפחד יצחק חלק ג' נדפסו תשובות רבני איטליא שכתבו בתוקף נגד דברי הרב נודע ביהודה".

ח. טעמו הנסתר של הנודב"י.

בתשובה צ"ט כותב הנודב"י: "אבל אהובי, הואיל ודפק על פתחי אגיד לו האמת בזה, וזמן רב הייתי פוסח על שתי הסעיפים אם לפרסם דברים אלו בספר או לא, ואגיד ליה גופא דעובדא: זה שנים רבות כמו י"ב או ט"ו שנים נשאלתי דין זה הלכה למעשה לאחד שהיה נחוץ לו הגילוח בחול המועד, וביררתי אז דין זה ורשמתי לעצמי, ולהנשאל הסתרתי הטעם ותליתי לו כאילו הוא הוראת שעה, ואמרתי לו: מה שהתרתי לך היה לי טעם שהיה שייך רק בפעם ההיא, ולא לעתיד, והעלמתי ההיתר ממנו. ואמנם טעמי היה לא בשביל חשש של מעלתו שיקילו גם בענינים אחרים... אבל כאשר עיינתי בזה ראיתי בלבי אדרבה לאידך גיסא, בשביל שהדור פרוץ בדבר הנ"ל (הנסתר) טוב יותר לפרסם היתר הנ"ל, והטעם כמוס בלבי ולא אוכל לגלותו, אם יפציר לא אשיב... אבל עכ"פ הכרעתי שפרסום ההיתר בחו"מ יש בו מצוה רבה וגדר ומשמרת לתורה לפריצי הדור".

כלומר: א. הנודב"י – חשש מלפרסם היתרו ופסק בהוראת שעה.

ב. הטעם לפרסום ההיתר כפסק לרבים - הוא מפני טעם כמוס.

ביחס לחשש לפרסם פסקו, כתב החת"ס בתשובות (שם): "והנה בנודב"י...²⁸ נראה שהרגיש בחולשת הלכה זו, וכתב שלא רצה להדפיסו רק מטעם הכמוס... שהיה ראוי שלא להדפיס ולפרסם היתר זה ברבים שלא ילמדו להקל, לולי שחשב שקולא זו הוא גדר תורה לדעתו".

מוסיף החת"ס: "ואני הולך רכיל ומגלה סוד, כי בעו"ה רבו המשחיתים בעם בתער, ואם יגדל זקנם בחו"מ – יהיה כדי לכופ ראש לעיקר, ושוב אחר יו"ט ישחיתוהו בתער ועוברים על כמה לאווין דאורייתא, ע"כ טוב להתיר איסור דרבנן בחו"מ שלא יצמחו השערות כ"כ".

כלומר טעמו הנסתר של הנודב"י להתיר גילוח בחו"מ - הוא לאותם המגלחים בתער, שאם לא יגלחו בחו"מ - יגדל השער לגודל שעל השחתתו מחוייבים מדאורייתא.

ט. לסיכום

האם הנודב"י פסק בניגוד לשאר הפוסקים?

א"כ הטענה שהנודב"י פסק בניגוד לשאר הפוסקים – אינה נכונה, כפי שניתח החת"ס!

(1) מה שהתיר הנודב"י לסמוך על ר"ת – היה בהוראת שעה ודווקא ע"י עני שאין לו מה יאכל.

(2) הנודב"י הרגיש בחולשת הלכה זו ולכן בתחילה לא רצה להדפיסה.

(3) הנודב"י פרסם את הפסק לא ע"מ להתיר אלא מפני שרבו משחיתים זקנם ורצה שלא יעברו על לאו דאורייתא.

י. ביחס לפרסום דברי הנודב"י בשו"ת.

א) **החת"ס**: "...נהי אם יראו ת"ח וגודרי גדר להפר תורה לפי הזמן והמקומות, יתקבצו וישאו ויתנו פנים אל פנים או במכתבים, ולכשיסכימו – יפרסמו במכתבים, ויחתמו תחתיו גדולי פארי הזמן. כך עלתה במחשבתנו להתיר איסור דרבנן

²⁴ ח"ב למסכת מ"ק י"ד, מובא בליקוטי הערות על החת"ס מהדורת מכון ירושלים ע"מ קמ"ג.

²⁵ מערכת חוה"מ, כרך ח'.

²⁶ א"ח סי' תקמ"ב.

²⁷ בחידושים למ"ק שם.

²⁸ תנינא סי' צ"ט, ק'.

פלוני, ומטעם כך וכך, וכעין תקנות הקהילות... אבל יחיד בדורו, אפילו הוא חסון כאלונים וכגובה הארזים גובהו ודבריו כראי מוצקים – לא יכין להתיר אפילו מנהג קטן ממנהגי ישראל. היום יאמר הוא כך, וידפיסנו ויפרסמנו, ומחר יאמר אחר כך בסברות חלשות צנומות דקות עד שיתירו איסור דאורייתא. כאשר אירע בעו"ה בזמנינו, כי רבו פריצי הדור והעמידו חזון לומר: הלא גילוח חו"מ כמה מאות שנים נהגו אבותינו איסור ונצטערו ונתנוולו, ועתה התירו פרושים את הדבר – כן נמי נבוא ונתיר לחלל שבת בפרהסיא בעו"ה, והקולא תלוי אח"כ בהגורמים. ומשו"ה לא התיר הגאון נודע ביהודה בפרהסיא, ומ"מ נכשלו בה. ע"כ שומר נפשו יזהר וישמור ה' רגלי חסידיו מלכד".

(ב) בשדי חמד (שם) – מביא את דברי החת"ס כנ"ל ומוסיף: "העתקתי להבות דברי קודשו הנחמדים – להיות לזכרון לעיני הקורא ללמוד דעת חכמה ומוסר, שלא לנטות להקל מדעתו – אף בדבר שנראה לו להלכה ברורה מחוורת כשלמה, עיניו יהיו בראשו לראות את הנולד פן יגרום שיצמח דבר קלקלה ח"ו".

במערכת חמץ ומצה²⁹ כתב עוד: "שאפי' במקום שיש צדק בהיתר, אלא שיש חשש שיבואו להקל בדורות הבאים – על זה נאמר: 'הלכה ואין מורין כן'". ומוסיף שם: "והרי ראינו את הנולד כבר בעניינים אחרים, ומהם נלמוד לנדון הבא לפנינו כיוצא בזה... צא ולמד מהוראת הגאון החסיד נודע ביהודה בהיתר תגלחת בחוה"מ למי שגלח בערב הרגל, אשר כוונתו היתה להציל מאיסורא רבה - השחתת הזקן, ולא התיר אלא הוראת שעה לההולכים בין השרים ולפני מלכים יתייצבו – ורבו הפריצים נכשלו בה".

(ג) בחת"ס מובאת טענה נוספת כנגד הפרסום: שאם כולם יתגלחו ע"י עני – "א"כ בטלת איסור גילוח חוה"מ מכל וכל, ומזה הטעם לבד יש לאסור, שלא תשתכח תקון חכמים בזה".

²⁹ כך ז', סי' י', אות ג', ע"מ 357.